

مطالعات شهری فهرست

- سنجش میزان اثرپذیری پایداری شهری از موقعیت مرزی
مطالعه موردی: شهر مرزی مریوان | رضامختاری ملک آبادی، اسماعیل علی اکبری، بختیار خسروی
۵
- عوامل مؤثر بر دیدگاه استفاده‌کنندگان از کیفیت محیطی فضاهای فراغتی عمومی
مطالعه موردی: پارک‌های شهر یزد | مهدی منتظرالحججه، مجتبی شریف‌نژاد
۱۷
- تحلیل اثرات پایداری اجتماعی بر میزان ادراک امنیت تصرف در سکونتگاه‌های غیررسمی
مطالعه موردی: محله کشتارگاه شهر ارومیه | بهمن احمدی، بهناز امین‌زاده گوهرریزی
۲۹
- تحلیل شاخص‌های حکمروایی خوب شهری با تأکید بر نظرات شهروندان و مدیران
مطالعه موردی: شهر تربت حیدریه | سید هادی حسینی
۴۳
- شناسایی عوامل کلیدی مؤثر بر وضعیت آینده سکونتگاه‌های فرودست شهری سنندج با تأکید بر کاربرد آینده‌پژوهی
کیومرث نعیمی، محمدرضا پورمحمدی
۵۳
- راهکارهای تعیین اندازه و سطح بهینه حریم شهرها در طرح جامع شهرهای کمتر از ۵۰ هزار نفر
اعظم افشارنیا، سید حسین میرزاده
۶۵
- طراحی مدل جامع‌نگر در مطالعه پدیده افتراق شهری
محمد سعید ایزدی، محمد مسعود، امیر محمد معززی مهرطهران
۷۹

سنجش میزان اثرپذیری پایداری شهری از موقعیت مرزی

مطالعه موردی: شهر مرزی مریوان

رضامختاری ملک آبادی - استادیار دانشگاه پیام نور، تهران، ایران.

اسماعیل علی اکبری - دانشیار دانشگاه پیام نور، تهران، ایران.

بختیار خسروی^۱ - دانشجوی دکتری، جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشگاه پیام نور، تهران، ایران.

تاریخ دریافت: ۱۳۹۴/۱۱/۱۵

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۵/۰۶/۲۹

چکیده

امروزه دستیابی به توسعه پایدار به طور عام و توسعه پایدار شهری به طور خاص به عنوان یکی از اهداف بنیادین برنامه‌ریزان و سیاست‌گذاران در همه سطوح سازمان فضایی (محلی، منطقه‌ای و جهانی) مطرح است. در راستای نهادینه شدن این هدف اساسی در تمامی ابعاد (به ویژه در سطح محلی) تأکید بر جهت‌گیری برنامه‌ریزی و سیاست‌گذاری مورد تأکید برنامه‌ریزان می‌باشد. گفتمانی است که دستیابی به توسعه پایدار و میزان پایداری عرصه‌های فضایی به ویژه شهرها متأثر از عوامل و فرایندهای مختلف محیطی، اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، سیاسی و ... می‌باشد. در بین فرایندهای مختلف تأثیرگذار، یکی از فاکتورهای مهم، موقعیت فضایی و به خصوص موقعیت مرزی و روابط مختلف فضایی بین سکونتگاه‌های متأثر از این جریان می‌باشد که می‌تواند بر ساختار و عملکرد یک فضای جغرافیایی تأثیر داشته باشد. شهر مریوان در استان کردستان به خاطر برخورداری از موقعیت مرزی و قرار گرفتن در مجاورت مرز عراق از این جریان بی‌تأثیر نبوده است. تحقیق فرا روستایی بر این دارد که با سنجش وضعیت شاخص‌های توسعه پایدار این شهر نسبت به شهرهای غیرمرزی، تأثیر مرز را بر پایداری شهر مریوان بررسی نماید. بنابراین برای دستیابی به این هدف، روش‌های میدانی و بهره‌گیری از تکنیک پرسشنامه و اسناد و اطلاعات رسمی مورد استفاده قرار گرفت. سپس داده‌ها با استفاده از نرم‌افزار SPSS و روش‌های آماری همچون تحلیل رگرسیونی تک متغیره، آزمون T تک نمونه‌ای و روش تاکسونومی سنجیده شد. براساس نتایج حاصل، موقعیت مرزی تأثیر قابل توجهی در زمینه مختلف بر توسعه شهر مریوان گذاشته و نتایج تحقیق نیز مبین این امر است؛ به طوری که در بیشتر گویه‌هایی که با مضمون تأثیرات مثبت موقعیت مرزی بر توسعه شهرها طرح گردیده‌اند، از دیدگاه پاسخگویان، موقعیت مرزی تأثیرات مثبت قابل توجهی در بیشتر شاخص‌ها داشته است.

واژگان کلیدی: شهرهای مرزی، پایداری شهری، مریوان.

۵

شماره بیستم

پاییز ۱۳۹۵

فصلنامه علمی-پژوهشی

مطالعات شهری

سنجش میزان اثرپذیری پایداری شهری از موقعیت مرزی

۱. مقدمه

توسعه، ایده و تمرینی است که از اوایل قرن نوزدهم به وجود آمد. این مفهوم با ایده پیشرفت تفاوت دارد، (Cowen & Shenton: 1996). (1). مشخصات کلیدی پایداری شهری که غالباً در ادبیات موضوع و اسناد بیان می‌شوند، عبارتند از برابری درون نسل‌ها، برابری بین نسل‌ها، حفاظت از محیط طبیعی، استفاده حداقل از منابع تجدید نشدنی، بقای اقتصادی و تنوع، جامعه خود اتکا، رفاه فردی و رفع نیازهای اساسی افراد جامعه. به علاوه توسعه پایدار شهری شکلی از توسعه است که توان توسعه مداوم شهرها و جوامع شهری نسل‌های آینده را تأمین می‌کند؛ از نظر کالبدی، تغییراتی در کاربری زمین و سطوح تراکم برای رفع نیازهای ساکنان شهر در زمینه مسکن، حمل و نقل، اوقات فراغت و ... به وجود می‌آورد تا در طول زمان، شهر را از نظر زیست محیطی قابل سکونت و زندگی، از نظر اقتصادی با دوام و از نظر اجتماعی همبسته نگه دارد (2001: 101, Mousakazemi).

فرآیند تاریخی بیانگر این واقعیت است که حاکمیت پارادایم‌های کلاسیک و سنتی در فرآیند توسعه در اغلب شهرها سبب ناپایداری جوامع انسانی و به ویژه جوامع شهری شده است، به طوری که جوامع شهری امروز با مسائلی همچون فقر و بی‌عدالتی، از هم پاشیده شدن روابط اجتماعی، تخریب محیط زیست، از بین رفتن هویت شهری، کاهش مشارکت عمومی در فرآیندهای تصمیم‌گیری، آسیب‌پذیری شهرها در مقابل حوادث طبیعی و انسانی (سیل، زلزله، جنگ، بحران‌های اقتصادی) و ... مواجه هستند (2009: 15, Eftekhari-mogaddam and Mofidi shemirani). بنابراین آنچه مسلم است این که به رغم بزرگ شدن شهرها، صنعتی شدن و تغییر الگوها و حتی افزایش استانداردهای زندگی در شهرها، روند کلی در زمینه ناپایداری شدن هر چه بیشتر شهرها در سده اخیر مشاهده شده است؛ به طوری که پایداری بسیاری از شهرهای امروزی به خاطر این که ظرفیت‌سازی مناسبی در ساختار و عملکرد خود برای فائق آمدن بر شرایط پیش‌بینی نشده و سازگار با شرایط در حال تغییر جهانی را ارائه ندادند، تبدیل به مسئله مهم شده (Jaafari: 2008, 55) و با این شرایط و با رشد سریع جمعیت و تمرکز آن در شهرها، مفهوم توسعه پایدار شهری به عنوان مؤلفه اساسی تأثیرگذار بر چشم‌انداز بلندمدت جوامع انسانی مطرح گردیده است (1, 2009: Qarakhlou and etal).

به طور کلی همچنان که اشاره شد، در حال حاضر پایداری تعداد قابل توجهی از شهرهای کشور به صورت مستقیم به موقیعت مرزی آنها ارتباط دارد و بنابراین هر گونه راهبرد، سیاست و تغییر و تحول در خصوص مرزهای کشور به صورت مستقیم و غیرمستقیم بر بخش قابل توجهی از شهرهای مرزی کشور تأثیر می‌گذارد. در این میان شهرهای استان کردستان نیز به عنوان یکی از استان‌های مرزی کشور همواره تحت تأثیر موقیعت مرزی این استان قرار گرفته‌اند و توسعه و به ویژه پایداری آنها همواره تابعی از موقیعت مرزی آنها (به دلیل فرازونشیب‌های فراوان در روابط و تعاملات کشورهای ایران و عراق) بوده است. بدین سان و براساس مجموع گفته‌های فوق، این پژوهش به دنبال پاسخ به سئوالات اساسی زیر می‌باشد:

- پایداری شهرهای استان کردستان در چه سطحی قرار دارد؟
- موقیعت مرزی چه تأثیری بر پایداری شهر مرزی مریوان داشته است؟

۲. مبانی نظری

پایداری شهری^۱ و توسعه پایدار شهری^۲ غالباً به دلیل نزدیکی، به جای یکدیگر به کار می‌روند. در توسعه پایدار شهری کلمه توسعه نشانگر فرایندی است که پایداری می‌تواند در آن اتفاق بیفتد. اما در پایداری شهری، پایداری مجموعه‌ای از وضعیت‌هاست که در طول زمان دوام دارد (185: 1996, Maclaren). توسعه پایدار شهری اشاره به این امر دارد که توسعه اجتماعی و اقتصادی شهری باید در ارتباط با حفاظت از منابع برای نسل‌های کنونی و آینده صورت گیرد. منابع طبیعی و ظرفیت اکوسیستم‌های طبیعی نسبت به تغییرات انسان ساخت حساس بوده و دارای محدودیتند، بنابراین این محدودیت باید در طرح‌های رشد و توسعه شهری مد نظر قرار گیرد. دیگر مفهوم مرتبط با توسعه پایدار شهری، شهرهای قابل زیست هستند. در واقع یکی از مسائل کلیدی از منظر پایداری شهری، کاهش تأثیرات زیست محیطی کلیه فعالیت‌های شهری به حداقل ممکن است. این امر بدان معناست که اتلاف و هدررفت منابع باید در فضای محلی به حداقل ممکن برسد. بُعد مهم دیگر پایداری شهری، اشاره به هزینه‌های اجتماعی و تصمیمات اقتصادی در یک شهر و یا ناحیه شهری معین دارد. به طور کلی توسعه پایدار شهری این انگاره را بیان می‌کند که شیوه گذشته و کنونی توسعه شهرها به واسطه اثرات زیست محیطی و جای پای اکولوژیکی گسترده و همچنین نابرابری‌های اجتماعی و فضایی که در درون شهرها به بار آورده، لازم است تغییر یافته و به سمت الگوهای پایدار سوق داده شوند (158: 2005, Gottdiener and Budd).

پایداری شهری مفهومی است که در پی طرح توسعه پایدار به عنوان پارادایم جدیدی در جهان مطرح گردید. ریشه‌های نگرش توسعه پایدار به نارضایتی از نتایج توسعه و رشد اجتماعی-اقتصادی در شهرها از نظر اکولوژی بر می‌گردد. از اوایل دهه ۷۰ میلادی، جنبش‌های گسترده‌ای با حساسیت‌های زیست محیطی بر ضد توسعه متداول شهرها در کشورهای شمال به راه افتاد (Steits, 1995, cited in saberi far 2008: 111).

در خصوص پایداری شهرها، رویکردها و نگرش‌های مختلفی وجود دارد و هر محقق با توجه به زمینه‌های اقتصادی، اجتماعی و یا زیست محیطی، رویکرد مشخصی را نسبت به پایداری شهری مطرح کرده است. با این حال در یک تقسیم‌بندی کلی می‌توان دو رویکرد را نسبت به پایداری شهری مطرح نمود:

۱. رویکرد بوم‌شناسانه به پایداری شهری^۳ و
 ۲. رویکرد اقتصادی-اجتماعی به پایداری شهری^۴.
- براساس رویکرد بوم‌شناسانه، دستیابی به پایداری شهری مستلزم

1 Urban Sustainability

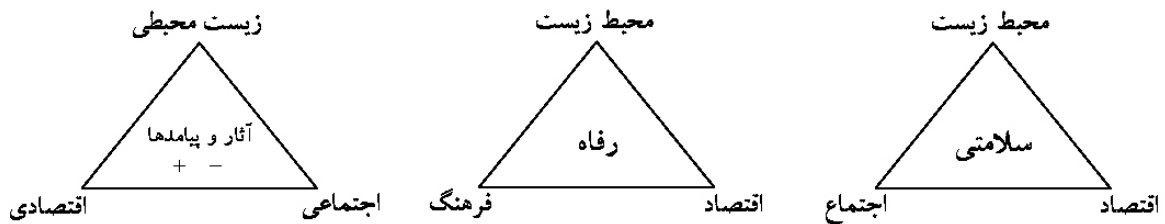
2 Sustainable Urban Development

3 Ecological Approach

4 Socio-Economic Approach

اصول زیر است: الف) میزان استفاده از منابع (ماده و انرژی) کمتر از نرخ بازتولید و احیای آن باشد و ب) نرخ انتشار آلودگی‌ها کمتر از قدرت جذب آنها توسط طبیعت (محیط زیست) باشد. رویکرد دوم یعنی رویکرد اقتصادی-اجتماعی بر توزیع مناسب فرصت‌های استفاده از منابع برای همه افراد شهر، منطقه یا جهان است و با

وجود تفاوت‌های موجود بین افشار اجتماعی یا کشورهای مختلف و به عبارتی با رشد اقتصادی نامتوازن نمی‌توان در دستیابی به پایداری شهری و زیست محیطی امیدوار بود (Sarafi, 2000: 8). (Jaafari, 2008).

تصویر شماره ۱: پایداری درونی شهرها از دیدگاه فلیشر (Fleischer, 2004: 5-7).

۲.۱. نقش و کارکرد مرزها

هدف از ایجاد مرزها، اعمال حاکمیت دولت‌ها بر مناطق تحت کنترل خود و مردم ساکن در این مناطق بوده است، اما با تحولاتی که در جهان صورت گرفته، مسئله حاکمیت دولت‌ها بر مناطق تحت کنترل خود تضعیف شده است. بنابراین مفهوم سنتی مرزها نیز با تحولات جدید دگرگون شده است. به عبارت دیگر، مفهوم مرز تغییر کرده و یک مرز به چند مرز، از یک خط به چند منطقه، از فیزیکی به فرهنگی و از فضایی به کارکردی و از نفوذناپذیری به نفوذپذیری تبدیل شده است (MohammadPour, 2006, 148). (etal)

معانی و اهمیت مرزها می‌تواند به طور چشمگیری در سراسر فضا و زمان دگرگون شود؛ هنگامی که رژیم‌ها در یک یا تعداد بیشتری از کشورهای مجاور هم تغییر کنند، هنگامی که مرزها بسته و یا باز هستند و یا هنگامی که مزایای گرانبهایی از یک طرف مرز به طرف دیگر آن سرازیر شود (Anderson and O'Dowd, 1999: 594). مرزها دارای ویژگی‌ها و شرایط خاص خود هستند و بسته به قرارگیری در بین کشورهایی با ساختارهای حکومتی، اقتصادی و اجتماعی گوناگون، کارکردها و شرایط خاصی به خود می‌گیرند و به این خاطر است که خصوصیات ویژه محلی اعم از سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی فقط می‌تواند بر حسب مفهوم‌سازی گسترده‌تری فهمیده شود.

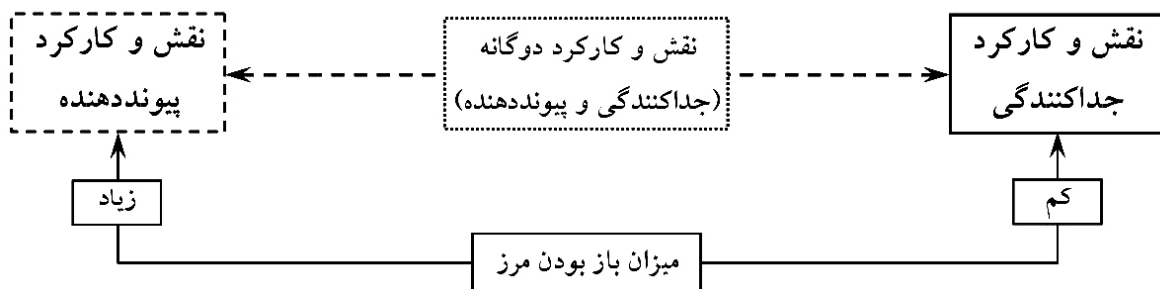
مرزها دارای کارکردها و نقش‌های گوناگونی‌اند. گاهی به عنوان یک عامل فیزیکی، هرگونه ارتباط و جریان‌ات بین نواحی دو طرف مرز را مانع می‌شوند و گاهی نیز به عاملی برای تعاملات اقتصادی،

اجتماعی و سیاسی نواحی دو طرف آن تبدیل می‌شوند. این که مرزها چه کارکردی دارند، چگونه در چشم‌انداز منعکس می‌شوند و احساس افراد واقع در دو طرف آن نسبت به آن چگونه است، از ویژگی‌های فضایی و موقتی مرز مهم‌ترند (Glassner and Fahrner, 2004: 81).

به طور کلی باید اشاره نمود که نقش و کارکرد مرزها در همه مناطق جهان یکسان نیست و با توجه به شرایط و موقعیت‌های مختلف سیاسی، اقتصادی و جغرافیایی و... نوع کارکرد مرزهای بین‌المللی نیز متغیر است. ضمن این که علاوه بر مسئله مکان، موضع زمان نیز در نوع کارکرد مرزها مهم است. به این معنی که اگرچه از نظر تاریخی، مهم‌ترین کارکرد مرز جدا کردن دو ناحیه و واحد سیاسی و دو گروه از مردم از هم بوده و هست اما با گذشت زمان و پیشرفت‌های به وجود آمده در عرصه‌های مختلف اقتصادی، سیاسی، تکنولوژیکی و ارتباطات، امروزه کارکردهای جدیدی برای مرزها تعریف شده و آنچنان که گلاستر معتقد است، امروزه نقش و عملکرد مرزها به مرور زمان تغییر می‌کند؛ به عنوان نمونه امروزه فناوری‌های پیشرفته، کارکرد تدافعی مرزها را تا حد زیادی کم کرده است (Glassner and Fabrer, 2004: 80).

۲.۲. موقعیت مرزی و اثر آن بر توسعه پایدار شهرهای مرزی

در مرزهای بیشتر کشورهای در حال توسعه، سطح قابل توجهی از نیاز مردم مرزنشین از طریق مبادلات مرزی تأمین می‌شود. اینگونه مبادلات با وجود غیررسمی و محلی بودن آن دارای نقش پراهمیتی در مبادلات میان کشورهای همسایه بوده و باعث بهبود

تصویر شماره ۲: نقش و کارکرد مرز بر اساس میزان باز بودن آنها

زندگی ساکنان نقاط مرزی می‌شود. از این رو برنامه‌ای کردن چنین مبادلات و جریان‌هایی در نوع خود، توسعه همکاری‌های متقابل اقتصادی، گسترش بازارهای محلی، ایجاد صلح و ثبات در مناطق مرزنشین و بالاخره بهبود امنیت در این مناطق و بهبود زیرساخت‌ها و خدمات مورد نیاز منطقه را به همراه می‌آورد. در مجموع اقتصاد مناطق مرزی می‌تواند نقشی اساسی در ترقی و پیشرفت توسعه اقتصادی نواحی مرزی، بهبود استانداردهای زندگی مردم، کاهش فقر و توزیع مناسب درآمد، ایجاد روابط دوستی و آشنایی بیشتر و تسریع همکاری‌های بیشتر بین نواحی مرزی داشته باشد (Chandoevit, 2004: 145).

محققان منطقه‌ای غالباً فرض بر این می‌گیرند که نواحی مرزی در زمینه توسعه، تأثیرات منفی دوگانه‌ای را تجربه می‌کنند: نخست، بر حسب موقعیت جغرافیایی آنها در نظام منطقه‌ای ملی که براساس آن معمولاً به عنوان نواحی پیرامونی دیده می‌شوند. دوم،

تأثیر منفی مرزها بر توسعه، ناشی از مکان مرز است که براساس آن نواحی مرزی در حاشیه شبکه‌های ارتباطی و حمل‌ونقل ملی قرار می‌گیرند؛ زیرساخت‌های آنها معمولاً توسعه نیافته است. واحدهای توسعه‌ای مرتبط با محیط‌های مرزی در واقع تلاقی ساختارهای اقتصادی، نظام‌های اجتماعی، زبان و سنت‌های فرهنگی ناهمسان هستند به گونه‌ای که مرزها مانع ارتباط دو طرف مرز می‌شوند. بنابراین مرزها می‌توانند به عنوان سد‌های ارتباطی عمل کنند که منجر به عدم امنیت و هزینه‌های مبادلاتی بالاتر در همکاری‌های اقتصادی می‌گردند. این در حالی است که با در نظر گرفتن نظام‌های تولید، نگرش به مرزها و نواحی مرزی صرفاً از منظر اقتصادی ملی امری منطقی نبوده و ساده‌انگارانه است؛ بلکه این امر باید بیشتر در بافت فضایی فراملی دیده شود (Kratke, 1998: 250).

تصویر شماره ۳: مراحل توسعه در شهرها و مناطق مرزی در روابط فرامرزی

منبع: (الگوی Stryjakiewicz and Kaczmarek, 1997 و Stryjakiewicz and Mickiewicz, 1998)

(Mowloudi, 2013). از طرف دیگر همچنان که هزارگ با الهام از تجربه مناطق مرزی مختلف و به ویژه منطقه مرزی مکزیک و ایالات متحده بیان می‌دارد، مرزها و موقعیت‌های مرزی می‌توانند اثرات توسعه‌ای متعددی همچون ایجاد بازارهای کار شهری و فرامرزی، توسعه خدمات شهری و فراشهری، بازار مسکن شهری و فرامرزی، نظام تولید شهری فرامرزی، شکل‌گیری ائتلاف‌های کار و اشتغال شهری فرامرزی و در توسعه‌یافته‌ترین حالت ممکن شکل‌گیری ائتلاف‌های شهری یا اصطلاحاً شکل‌گیری شهرهای دوگانه یا خواهرخوانده بر جای نهند (Herzog, 2000: 140-147). البته همچنان که در بخش‌های قبلی در خصوص نقش و کارکرد مرزها اشاره شد، سیاست‌های کلان کشورها و نگرش‌های ژئوپلیتیکی آنها و نقش‌ها و کارکردهایی که برای مرزها تعریف می‌کنند، در سطح گسترده‌ای می‌تواند پیامدها و اثرات توسعه‌ای مرزها و موقعیت‌های مرزی را تحت‌الشعاع خود قرار دهد. با این دیدگاه، سیاست‌های کلان کشورها و سطح و نوع روابط کشورهای همجوار با هم مشخص می‌کند که مرز به عنوان عنصری با کارکرد ارتباطی-تجاری دیده می‌شود و یا عنصری با کارکرد امنیتی-دفاعی؛ هر کدام از این نگرش‌ها می‌تواند دو پیامد غیرملموس متفاوت و متضاد را به دنبال داشته باشد. اگر در سیاست‌های کلان دو کشور همجوار، مرز به عنوان عنصری با کارکرد ارتباطی-تجاری و پیوند

به طور کلی شهرهای مرزی ممکن است رو به زوال روند و یا شکوفا شوند؛ بسته به این که خط مرزی موجب برهم زدن حوزه طبیعی آنها شده باشد و یا برعکس، نقش‌های جدیدی به آنها داده باشد. به عبارت دیگر، در نتیجه فقدان تعاملات مرزی، منطقه مرزی به منطقه‌ای منزوی با ویژگی‌هایی چون عقب‌ماندگی اقتصادی، ناپایداری سکونت و جمعیت، تخریب محیط زیست ناشی از بهره‌برداری غیراصولی، ایجاد ناامنی در منطقه، فقدان خدمات و امکانات در زمینه آموزش و بهداشت و درمان و کیفیت پایین زیرساخت‌های ارتباطی تبدیل می‌گردد. به تبع چنین شرایطی، شهرهای مرزی نیز دارای ویژگی‌هایی چون نرخ رشد پایین جمعیت، فقدان فرصت‌های شغلی و وجود بیکاری شدید و در نتیجه مهاجرفرستی بالا، عدم توسعه امکانات و خدمات شهری، کمبود منابع مالی و ... خواهد بود. در مقابل با افزایش و تشدید تعاملات مرزی، منطقه مرزی تبدیل به فضای ارتباط و تعاملات اقتصادی، اجتماعی، سیاسی و حمل و نقل بین دو کشور همجوار می‌گردد. در این شرایط با توجه به این که نخستین اثرات توسعه چنین روابط و تعاملاتی در شهرهای مجاور مرزها بروز می‌نماید، شهرهای مرزی از نظر اقتصادی تبدیل به شهرهایی پویا و فعال خواهند شد، رفاه اجتماعی و اقتصادی ساکنان ارتقا خواهد یافت و در نتیجه محیط زیست مناسبی برای ساکنان شهر فراهم می‌گردد

دهنده دیده شود، چشم‌اندازی امن و عاری از تهدید در مناطق مرزی آن دو کشور شکل می‌گیرد و برعکس اگر در سیاست‌های کلان دو کشور هم‌جوار، مرز صرفاً به عنوان عنصری امنیتی-دفاعی دیده شود که دو کشور هم‌جوار را از هم جدا می‌کند، چشم‌اندازی ناامن و مملو از تهدید در مناطق مرزی آن دو کشور شکل می‌گیرد. هر کدام از این دو نگرش اثرات و پیامدهای توسعه‌ای بر شهرهای مرزی به بار می‌آورند که کاملاً متضاد هم هستند. در صورت نگرش به مرز به عنوان عنصری با کارکرد ارتباطی-تجاری و پیوند دهنده و در نتیجه شکل‌گیری چشم‌اندازی امن و عاری از تهدید در مناطق مرزی می‌توان انتظار داشت که شهرهای مرزی در فرایندهای کلان توسعه ملی و فراملی ادغام شده و در نتیجه تغییرات توسعه‌ای عمدتاً مثبت در ساختارهای اقتصادی، اجتماعی و کالبدی آنها صورت گیرد؛ پیامد این امر قرار گرفتن شهر در مسیر پایداری و دستیابی به سطحی از پایداری شهری خواهد بود. این در حالی است که در صورت نگرش به مرز به عنوان عنصری با کارکرد امنیتی-دفاعی و دارای نقش جداکنندگی و در نتیجه شکل‌گیری چشم‌اندازی ناامن و مملو از تهدید در مناطق مرزی می‌توان انتظار داشت که شهرهای مرزی به عنوان فضاها و سکونتگاه‌هایی حاشیه‌ای و پیرامونی در فضای کلان ملی نگرینته شوند که این امر خود باعث جدایی و دوری آنها از فرایندهای کلان توسعه ملی و فراملی می‌گردد؛ نتیجه این امر شکل‌گیری روندهای عمدتاً منفی در تغییرات ساختارهای اقتصادی، اجتماعی و کالبدی شهرهای مرزی بوده و پیامد آن شکل‌گیری ساختارهای ناپایداری اقتصادی، اجتماعی، کالبدی و زیست‌محیطی شهر خواهد بود.

۳. روش‌شناسی تحقیق

روش انجام این تحقیق با توجه به عنوان مسئله، موضوع و فرضیه‌های تحقیق، تلفیقی از روش‌های کمی-پیمایشی و کیفی و همچنین مطالعه‌ای تطبیقی است.

در این تحقیق برای گردآوری اطلاعات در بخش ادبیات نظری از طریق روش‌های اسنادی و جست‌وجو در پایگاه‌های اطلاعاتی، منابع و مواد لازم برای تدوین مبانی و چارچوب‌های نظری تحقیق جمع‌آوری گردید. در بخش اطلاعات و مواد تجربی تحقیق، با توجه به متغیرهای تحقیق، اطلاعات از طریق پرسشنامه، مصاحبه، منابع مربوط به آمارهای رسمی مرکز آمار ایران و نیز آمارهایی که سازمان‌ها و ادارات شهرستان و استان در اختیار گذاشتند، جمع‌آوری گردید.

به منظور انتخاب شاخص‌های نهایی و مرتبط با شرایط زمانی و مکانی منطقه مطالعاتی و همچنین شاخص‌های احتمالی که ممکن است مورد اشاره قرار نرفته باشند، از طریق روش دلفی (پرسشنامه خبرگان و کارشناسان) اقدام گردید. پرسشنامه خبرگان با هدف انتخاب شاخص‌های متناسب با اهداف و منطقه مطالعاتی اصلی طراحی گردید.

خبرگان می‌بایست به شاخص‌ها از ۱ تا ۹ اهمیت بدهند. ۱ به معنای کمترین اهمیت و ۹ به معنای بیشترین اهمیت می‌باشد. بعد از محاسبه میانگین شاخص‌ها، شاخص‌هایی که میانگین آنها

بیشتر از ۴/۵ بود، به عنوان شاخص‌های نهایی انتخاب گردیده و مورد سنجش قرار گرفتند.

پس از تدوین پرسشنامه با استفاده از ادبیات نظری و واقعیت محلی برای تعیین روایی پرسشنامه‌ها از ضریب آلفای کرونباخ استفاده شد که میزان آن به وسیله نرم‌افزار SPSS با روایی ۰/۷۲۱ محاسبه شده است. بنابراین این نتیجه حاصل شد که سئوال‌ات و گویه‌های طرح شده همسو بوده و از قابلیت بالایی در زمینه سنجش متغیرها برخوردارند.

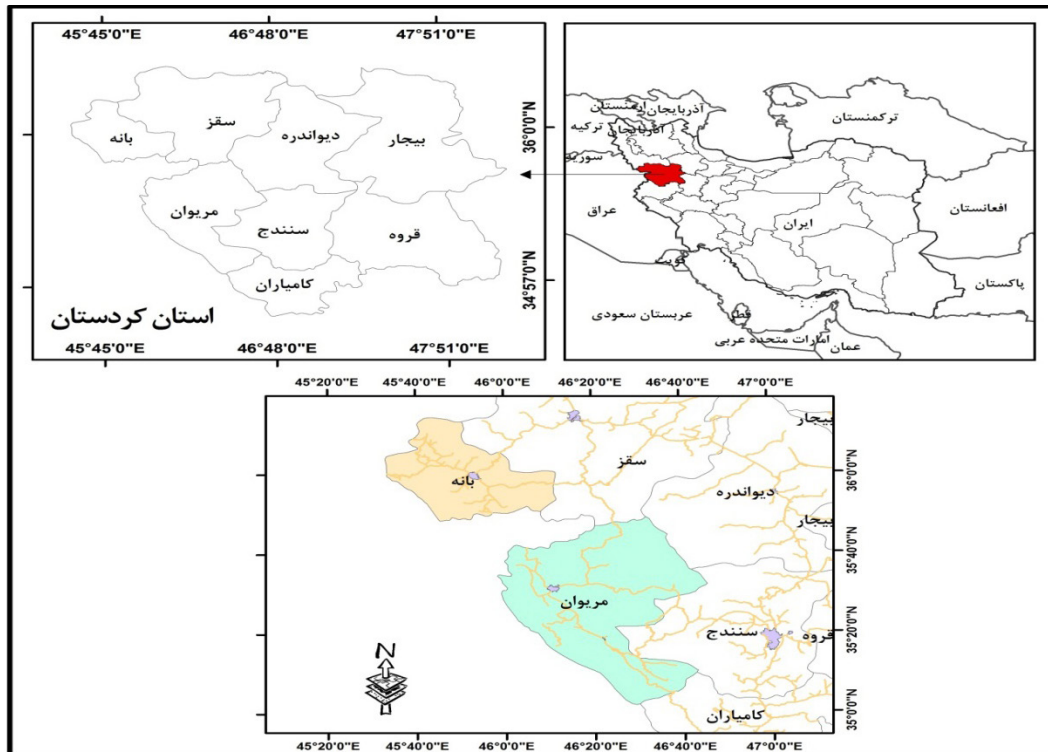
به منظور انتخاب جامعه آماری در این پژوهش موارد زیر مورد استفاد قرار گرفت:

ساکنان و مسئولان شهر مرزی مریوان: در این بخش با دو جامعه آماری تقریباً مجزا از هم روبه‌رو هستیم؛ گروه نخست شامل مسئولان شهر مرزی مریوان هستند که با توجه به محدود بودن تعداد این افراد، انتخاب آنها به صورت هدفمند بوده و در واقع از نمونه‌گیری هدفمند استفاده خواهد شد. گروه دوم شامل ساکنان شهر مرزی مریوان خواهد بود که با توجه به تعداد زیاد این افراد، نخست از فرمول کوکران به منظور تعیین حجم نمونه استفاده گردید. این فرمول با توجه به این که حجم جامعه آماری را نیز در بر می‌گیرد، برآورد حجم نمونه از طریق آن نسبت به سایر روش‌ها منطقی‌تر می‌باشد. براساس آخرین سرشماری عمومی نفوس و مسکن سال ۱۳۹۰، شهر مریوان دارای ۱۱۰ هزار و ۴۶۴ نفر جمعیت می‌باشد که بر این اساس حجم نمونه ۳۸۳ نفر به دست می‌آید و از آنجایی که این نمونه‌ها می‌بایست در سطح جغرافیایی شهر انتخاب گردند، به منظور تسهیل و دقت کار از روش نمونه‌گیری خوشه‌ای استفاده می‌گردد. روش کار به این صورت بود که بر مبنای معابر اصلی شهر، شهر به چند منطقه اصلی تقسیم گردید. سپس در داخل مناطق اصلی، بر مبنای معابر فرعی مجدداً هر منطقه به چند محله تقسیم شده و سپس بر مبنای روش نمونه‌گیری تصادفی ساده منظم، ۱ تا ۳ محله در هر منطقه انتخاب شد. در داخل محلات انتخابی نیز بر مبنای روش نمونه‌گیری تصادفی ساده منظم، ۱ تا ۳ خیابان فرعی انتخاب و مجدداً از میان خیابان‌های فرعی انتخاب شده بر مبنای نمونه‌گیری تصادفی ساده منظم، ۱ تا ۳ کوچه انتخاب شد. سپس مجدداً از داخل هر کدام از کوچه‌های انتخاب شده، بر مبنای روش تصادفی ساده منظم، حداقل یک پلاک ثبتی (و یا واحد مسکونی) انتخاب شد و پرسشنامه در اختیار سرپرست خانوار قرار گرفت.

برای تجزیه و تحلیل داده‌ها با توجه به ماهیت فرضیات تحقیق، روش‌های تجزیه و تحلیل نیز متفاوت است. برای سنجش میزان توسعه یافتگی شهرها از روش تاکسونومی، از آزمون آماری t تک نمونه‌ای برای سنجش سطح پایداری و همچنین رگرسیون تک متغیره به منظور آزمون نقش و اثرگذاری موقعیت مرزی در پایداری شهری استفاده شد.

۴. منطقه مورد مطالعه

منطقه مورد مطالعه، شهر مریوان واقع در استان کردستان می‌باشد. نقشه شماره ۱ موقعیت شهر مریوان و سایر شهرهای استان را نشان می‌دهد.

نقشه شماره ۱: موقعیت شهرهای مرزی استان کردستان

براساس مقادیر به دست آمده، بیشترین میزان محاسبه شده متعلق به نقاط شهری شهرستان دیواندره و به میزان ۰/۸۸۹۶ می باشد که گویای وضعیت بسیار نامناسب شاخص های پایداری شهری در این شهرستان می باشد. شهرستان های دهگلان و سروآباد به ترتیب با میزان های ۰/۸۴۹۱ و ۰/۸۵۱ در رتبه های بعدی قرار دارند. در ارتباط با نقاط شهری شهرستان های مریوان و بانه به عنوان شهرهای مورد مطالعه در این تحقیق که بیشترین تعداد شهرهای مرزی را دارا می باشند، این دو شهرستان به ترتیب با ۰/۵۳۹۶ و ۰/۵۴۰۱ دارای رتبه های ۱ و ۲ از نظر پایداری شهری قرار دارند که این امر دال بر صحت و درستی فرضیه دوم مبنی بر اثرات مثبت موقعیت مرزی بر پایداری شهر می باشد. همچنان که قبلاً اشاره شد، برای سنجش میزان پایداری و اثرگذاری موقعیت مرزی بر میزان پایداری از سه تکنیک یا روش تاکسونومی، آزمون T و دیدگاه جامعه آماری استفاده شد. در ادامه به ترتیب نتایج تشریح می شود.

جدول شماره ۱: مقادیر به دست آمده براساس مدل تاکسونومی برای شاخص های پایداری شهرها در استان کردستان

رتبه	درجه توسعه یافتگی	سرمشق توسعه	شهرستان
۱	۰,۵۳۹۶	۸,۹۸۲	مریوان
۲	۰,۵۴۰۱	۸,۹۹۰۹	بانه
۳	۰,۵۷۵	۹,۵۷۱۸	سنندج
۴	۰,۶۸۱۵	۱۱,۳۴۳۹	ساز
۵	۰,۷۹۶۲	۱۳,۲۵۴۱	قروه
۶	۰,۷۹۸۹	۱۳,۲۹۸۹	بیجار
۷	۰,۸۴۰۷	۱۳,۹۹۴۵	کامیاران
۸	۰,۸۴۹۱	۱۴,۱۳۴	سروآباد
۹	۰,۸۵۱	۱۴,۱۶۶۳	دهگلان
۱۰	۰,۸۸۹۶	۱۴,۸۰۸۹	دیواندره

۵. یافته های تحقیق

۵.۱. یافته های حاصل از رتبه بندی با استفاده از تاکسونومی

در این قسمت به منظور رتبه بندی نقاط شهری استان کردستان از نظر سطح پایداری، از روش تاکسونومی عددی به منظور دستیابی به این هدف استفاده می شود. در ابتدا ماتریس داده ها تشکیل گردید، سپس در دومین مرحله اقدام به استاندارد نمودن شاخص ها گردید. پس از استانداردسازی شاخص ها، اقدام به محاسبه فواصل مرکب میان شهرها گردید. آخرین مرحله در روش تاکسونومی رتبه بندی شهرهاست. درجه توسعه یافتگی عددی بین صفر و یک است. هر چه این عدد به صفر نزدیکتر باشد، شهر توسعه یافته تر و هر چه به یک نزدیکتر باشد، نشان دهنده توسعه پایین تر در مقایسه با سایر شهرهاست. جدول شماره ۱ نتایج نهایی اعمال تاکسونومی عددی در خصوص شاخص های پایداری نقاط شهری شهرستان های استان کردستان را نشان می دهد.

۵.۲. یافته‌های آزمون T

که بر این اساس اطلاعات ۳۵ شاخص از شاخص‌های پایداری شهری به صورت استفاده از نتایج سرشماری‌ها، سالنامه‌های آماری استان و اطلاعات دریافت شده در سازمان‌های استانی و محلی جمع‌آوری گردید. ۱۰ مورد از این شاخص‌ها در زمره شاخص‌های زیست محیطی کالبدی، ۱۹ مورد در زمره شاخص‌های اجتماعی و شش مورد هم در زمره شاخص‌های اقتصادی بودند.

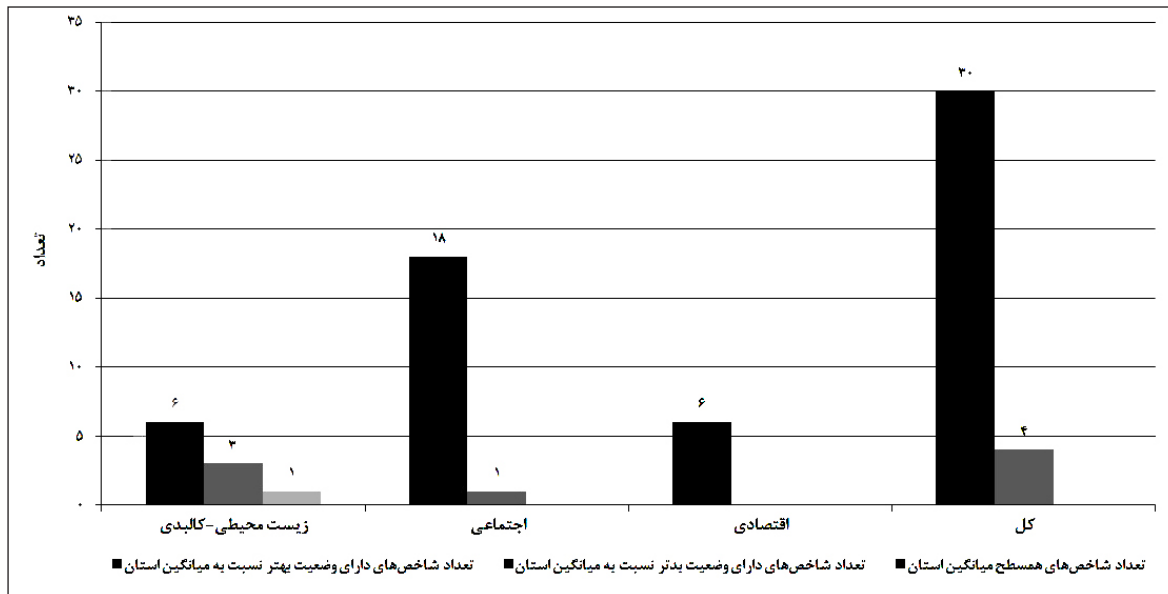
برای سنجش پایداری شهری در ابتدا اطلاعات کلیه شهرهای استان با استفاده از آزمون T مورد آزمون قرار گرفت که کلیه گویه‌های مورد آزمون در سطح طیف لیکرت طبقه‌بندی و سپس عدد ۳ به عنوان میانگین در نظر گرفته شده است. برای این منظور ابتدا پایداری شهرهای مرزی براساس مقایسه و تحلیل شاخص‌های کمی با میانگین استان مورد آزمون قرار گرفت

جدول شماره ۲: نتایج آزمون T تک نمونه‌ای برای هر کدام از عوامل (نتایج پاسخ‌های مردم)

میانگین استان	میانگین شهرهای غیرمرزی استان	مریوان	شاخص	ابعاد
۱,۲۷	۱,۱۴	۱,۸	سرانه تولید زباله (کیلوگرم به ازای هر نفر در روز)	زیست محیطی
۵,۱۵	۵,۱۵	۷,۲	سرانه فضای سبز	
۳,۶۱	۳,۷۰	۳,۱	تراکم نفر در واحد مسکونی	
۱,۱۴	۱,۱۵	۱,۱	تراکم خانوار در واحد مسکونی	
۹۸,۳۲	۹۸,۵۰	۹۷,۲۴	درصد خانوارهای برخوردار از آب آشامیدنی سالم	
۹۵,۰۴	۹۴,۱۸	۹۸,۷	درصد واحدهای مسکونی دارای دسترسی به شبکه عمومی فاضلاب	
۱۷,۷۰	۱۵,۲۵	۲۸	درصد مسکن نوساز در سطح شهر	
۱۶,۵۶	۱۶,۳۳	۱۸	سرانه زیربنای مسکونی (مترمربع)	
۱,۱۳	۱,۱۲	۱,۱	میانگین تعداد خانوار ساکن در واحد مسکونی	
۸۱,۷۹	۷۹,۶۷	۹۱,۲	درصد خانوارهای برخوردار از تسهیلات واحد مسکونی	
۲,۱۶	۱,۲۰	۵,۳	نرخ مهاجرت (صرفاً مهاجرپذیری)	
۶,۰۶	۵,۸۶	۶,۴	نسبت افراد دارای تحصیلات آموزش عالی	
۸۱,۶۶	۸۱,۴۴	۸۳,۰۱	نرخ باسوادی	
۸۶,۶۱	۸۶,۰۹	۸۹,۲۱	تفاوت نرخ باسوادی زنان به مردان	
۲۴,۳۴	۲۴,۴۹	۲۴,۱	میانگین تعداد دانش آموز در هر کلاس	
۲۲,۶۱	۲۳,۳۴	۲۲,۴	نسبت دانش آموز به معلم	
۸۸,۳۸	۸۷,۶۴	۸۹,۴	درصد جمعیت تحت پوشش مراکز بهداشتی-درمانی	
۱۸,۷۰	۱۹,۰۰	۱۸	میانگین مرگ و میر کودکان زیر پنج سال در پنج سال گذشته	
۳,۳۷	۳,۳۴	۳,۴	تعداد پزشک عمومی به ازای هر ۱۰ هزار نفر	
۱,۸۰	۱,۷۹	۱,۸	تعداد پزشک متخصص به ازای هر ۱۰ هزار نفر	
۵,۴۹	۵,۴۶	۵,۴	تعداد تخت بیمارستان به ازای هر ۱۰ هزار نفر	
۱,۱۶	۱,۰۶	۱,۹	تعداد مراکز انتظامی به ازای هر ۱۰ هزار نفر	
۱,۳۸	۱,۲۸	۱,۹۹	نسبت جمعیت معلول از کل جمعیت	
۱,۳۱	۱,۳۴	۱,۲۹	نسبت جمعیت مطلقه از کل جمعیت ازدواج کرده	
۰,۴۴	۰,۳۷	۰,۷۵	تعداد مراکز فرهنگی	
۰,۴۴	۰,۴۱	۰,۵۴	سرانه ورزشی	
۱۳,۲۷	۱۲,۳۹	۱۷,۳	نسبت مشترکان اینترنت	
۹۶,۲۷	۹۵,۸۰	۹۷,۷	درصد خانوارهای برخوردار از تلفن ثابت	
۱,۳۰	۱,۱۱	۲,۳	تعداد گروه‌های فعال هنری به ازای هر ۱۰ هزار نفر جمعیت	
۳,۴۹	۳,۵۸	۳,۲	نسبت وابستگی	
۰,۹۰	۰,۸۸	۰,۹۹	نسبت درآمد به هزینه خانوار	اقتصادی
۱۴,۰۶	۱۵,۰۷	۱۰,۳	نرخ بیکاری کل	
۵۹,۸۹	۵۸,۰۲	۶۵,۵۲	نرخ مالکیت مسکن	
۴۱,۰۳	۳۹,۵۵	۴۶,۸	درصد خانوارهای برخوردار از اتومبیل شخصی	
۷۱,۶۵	۶۹,۷۱	۷۸,۹۴	سهم بخش خصوصی از کل اشتغال شهرستان	

وضعیت بدتر و در یک شاخص نیز دارای وضعیت همسطح میانگین استان است. در گروه شاخص‌های اجتماعی، شهر مرزی مریوان در ۱۸ شاخص دارای وضعیت بهتر و در یک شاخص نیز دارای وضعیت بدتر نسبت به میانگین شهرهای استان است. در گروه شاخص‌های اقتصادی، شهر مرزی مریوان در کلیه شاخص‌ها (شش شاخص اقتصادی)، دارای وضعیت بهتری نسبت به میانگین شهرهای استان می‌باشد (جدول شماره ۴).

جدول شماره ۲ بیانگر این است که از مجموع ۳۵ شاخص مطالعه شده، شهر مرزی مریوان در ۳۰ شاخص دارای وضعیت بهتر نسبت به میانگین شهرهای استان، در چهار شاخص دارای وضعیت بدتر نسبت به میانگین شهرهای استان و در یک شاخص نیز همسطح میانگین استان می‌باشد. به تفکیک گروه‌های اصلی شاخص‌ها، در گروه شاخص‌های زیست محیطی، شهر مرزی مریوان در مجموع در ۱۰ شاخص دارای وضعیت بهتر، در سه شاخص دارای

نمودار شماره ۱: یافته‌های مرتبط با ارزیابی پاسخگویان از برخی از مهمترین ابعاد پایداری در شهرهای مرزی

شاخص‌های پایداری اقتصادی، در کلیه شاخص‌ها، شهر مرزی مریوان وضعیت بهتری را نسبت به میانگین استان به نمایش می‌گذارد و حتی می‌توان گفت پایداری هم از نظر اقتصادی و هم از نظر زیست محیطی و اجتماعی از سطح متوسط به بالاست.

بدین‌سان براساس مجموعه مباحث بیان شده و شاخص‌های ۳۵ گانه پایداری شهری می‌توان اینگونه استنباط نمود که در مجموع وضعیت پایداری شهری در شهر مرزی مریوان نسبت به میانگین استان در سطح بالاتری قرار دارد و به ویژه در زمینه

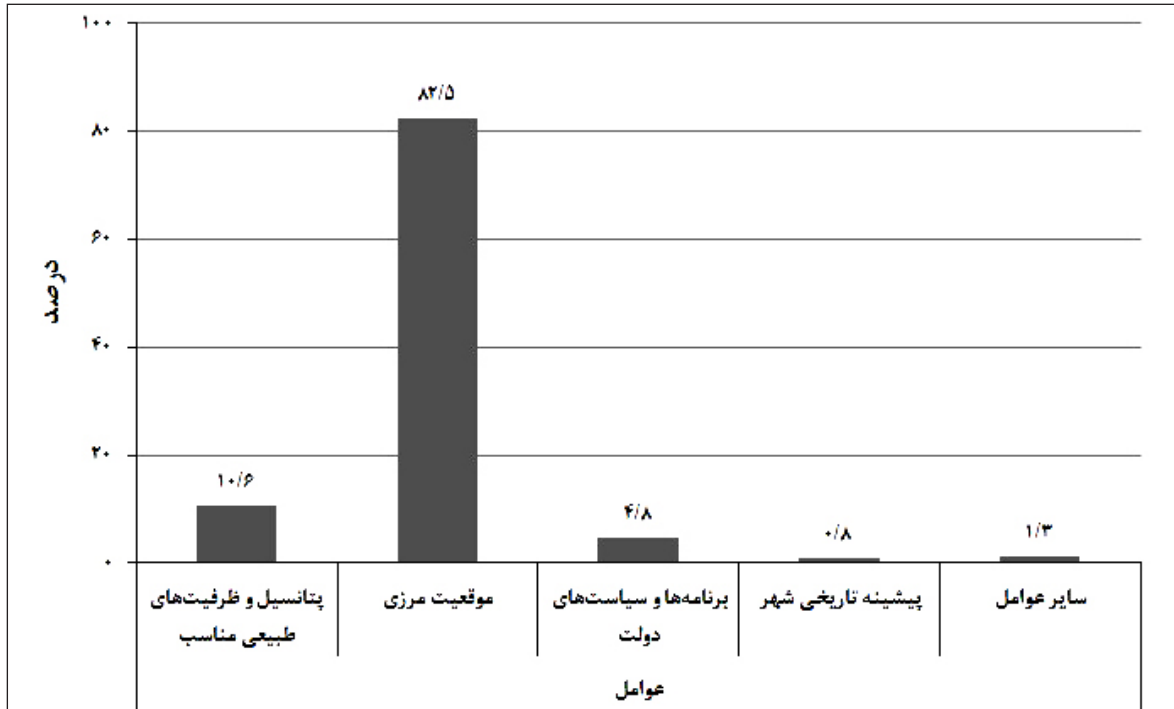
جدول شماره ۳: نتایج آزمون T تک نمونه‌ای برای هر کدام از گویه‌ها

ابعاد	عامل	میانگین	انحراف معیار	Test Value: ۳					
				آماره T	درجه آزادی	سطح معناداری	تفاوت میانگین		
اجتماعی	احساس امنیت در شهر	۳,۸۵	۱,۰۹	۱۵,۱۵	۳۷۷,۰۰	۰,۰۰	۰,۸۵	۰,۷۴	۰,۹۶
	امکانات برای گذران اوقات فراغت	۲,۴۷	۱,۱۶	-۸,۹۲	۳۷۷,۰۰	۰,۰۰	-۰,۵۳	-۰,۶۵	-۰,۴۱
	دسترسی به وسایل حمل و نقل عمومی	۲,۶۵	۱,۱۱	-۶,۱۶	۳۷۷,۰۰	۰,۰۰	-۰,۳۵	-۰,۴۶	-۰,۲۴
	دسترسی به امکانات بهداشتی-درمانی	۲,۵۷	۱,۱۶	-۷,۲۵	۳۷۷,۰۰	۰,۰۰	-۰,۴۳	-۰,۵۵	-۰,۳۱
	دسترسی به مراکز آموزشی	۲,۶۲	۱,۰۲	-۷,۳۲	۳۷۷,۰۰	۰,۰۰	-۰,۳۸	-۰,۴۹	-۰,۲۸
	وجود برابری در بین مردم	۳/۱۲	۱,۱۳	-۱۲,۰۶	۳۷۷,۰۰	۰,۰۲	۰,۱۲	-۰,۸۲	-۰,۵۹
اقتصادی	امکان خرید آسان مایحتاج روزانه	۳,۲۷	۰,۹۸	۵,۳۲	۳۷۷,۰۰	۰,۰۰	۰,۲۷	۰,۱۷	۰,۳۷
	کیفیت اجناس بازار	۳,۰۹	۱,۷۷	۰,۹۹	۳۷۷,۰۰	۰,۳۲	۰,۰۹	-۰,۰۹	۰,۲۷
	رضایت از وضعیت شغلی	۳/۶۳	۱,۰۵	-۴,۳۶	۳۷۷,۰۰	۰,۰۰	۰,۶۳	-۰,۳۴	-۰,۱۳
	رضایت از وضعیت درآمد	۳/۳۱	۱,۸۴	-۳,۱۹	۳۷۷,۰۰	۰,۰۰	۰,۳۱	-۰,۴۹	-۰,۱۲
	رضایت از وضعیت هزینه زندگی	۲,۴۲	۱,۴۲	-۷,۹۴	۳۷۷,۰۰	۰,۰۰	-۰,۵۸	-۰,۷۲	-۰,۴۴
	فضای سبز موجود در سطح شهر	۲,۴۰	۱,۱۵	-۱۰,۲۲	۳۷۷,۰۰	۰,۰۰	۰,۶۰	-۰,۷۲	-۰,۴۹
زیست محیطی	بهداشت و پاکیزگی سطح شهر	۲,۵۱	۱,۰۸	-۸,۹۲	۳۷۷,۰۰	۰,۰۰	-۰,۴۹	-۰,۶۰	-۰,۳۹
	وضعیت پاک‌بودن هوای شهر	۳,۴۷	۱,۰۸	۸,۵۰	۳۷۷,۰۰	۰,۰۰	۰,۴۷	۰,۳۶	۰,۵۸
	میزان آلودگی صوتی در محیط زندگی	۲,۹۷	۱,۰۸	-۰,۶۲	۳۷۷,۰۰	۰,۵۴	-۰,۰۳	-۰,۱۴	۰,۰۸
	رضایت از وضعیت ترافیک	۲,۷۷	۱,۰۹	-۴,۱۵	۳۷۷,۰۰	۰,۰۰	-۰,۲۳	-۰,۳۴	-۰,۱۲
	فضای مناسب برای پیاده‌روی	۲,۶۵	۱,۱۵	-۵,۹۱	۳۷۷,۰۰	۰,۰۰	-۰,۳۵	-۰,۴۷	-۰,۲۳
	دفع فاضلاب	۲,۷۰	۱,۸۴	-۳,۲۱	۳۷۷,۰۰	۰,۰۰	-۰,۳۰	-۰,۴۹	-۰,۱۲
	نمای مناسب و زیبای ساختمان‌ها	۲,۹۴	۱,۰۶	-۱,۰۶	۳۷۷,۰۰	۰,۲۹	-۰,۰۶	-۰,۱۷	۰,۰۵
	مناسب بودن معابر و خیابان‌ها	۲,۴۶	۱,۱۲	-۹,۳۱	۳۷۷,۰۰	۰,۰۰	-۰,۵۴	-۰,۶۵	-۰,۴۲
	عملکرد شهرداری در بهبود کیفیت محیط شهر	۲,۴۶	۱,۲۴	-۸,۵۲	۳۷۷,۰۰	۰,۰۰	-۰,۵۴	-۰,۶۷	-۰,۴۲

۵.۳. یافته‌های پاسخگویان

پنج گزینه شامل پتانسیل و ظرفیت‌های طبیعی مناسب، موقعیت مرزی، برنامه‌ها و سیاست‌های دولت، پیشینه تاریخی شهر و سایر موارد در اختیار پاسخگویان قرار داده شد. نمودار شماره ۲ درصد پاسخ‌های به دست آمده برای این سؤال را نشان می‌دهد.

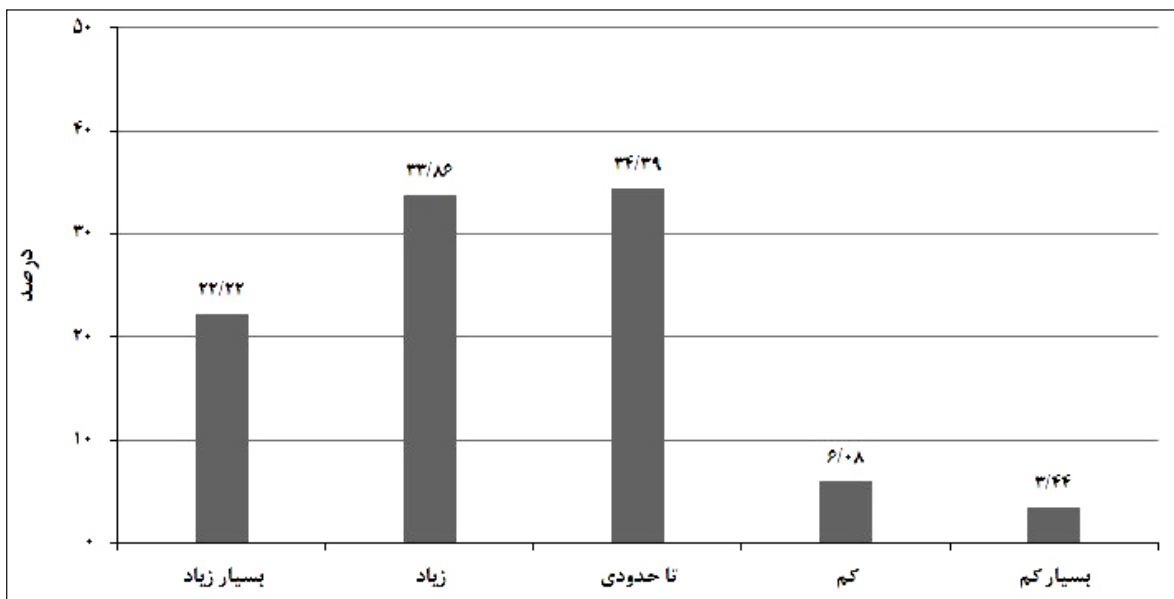
همچنین برای تبیین نقش موقعیت مرزی در پایداری شهر، نخست این سؤال در پرسشنامه مطرح گردید که به نظر شما عامل اصلی توسعه شهر شما و مطرح شدن آن به عنوان یک شهر مهم در سطح منطقه کدام عامل می‌باشد؟ برای پاسخ به این سؤال،

نمودار شماره ۲: نتایج پاسخ‌ها در خصوص نقش عوامل مختلف در توسعه شهر مرزی مریوان از دیدگاه پاسخگویان (درصد)

شهر ایفای نقش نماید؟ ۵۶/۱ درصد پاسخ داده‌اند که موقعیت مرزی به احتمال زیاد در آینده نیز به عنوان عامل اصلی توسعه شهر ایفای نقش خواهد نمود. نمودار این نتایج به طور کلی نشان دهنده نقش قابل توجه موقعیت مرزی در توسعه شهرهای مرزی می‌باشد.

همچنان که از نمودار شماره ۲ مشخص است، قریب به اتفاق پاسخگویان (۸۲/۵ درصد)، نقش موقعیت مرزی را به عنوان عامل اصلی توسعه شهر خود مطرح نموده‌اند. همچنین در پاسخ به این سؤال که تا چه اندازه احتمال می‌دهید که موقعیت مرزی شهر شما در آینده نیز بتواند به عنوان یکی از عوامل اصلی توسعه

نمودار شماره ۳: نقش موقعیت مرزی در آینده توسعه شهر مرزی مریوان از دیدگاه پاسخگویان (درصد)

References:

- Anderson, J., and L. O'Dowd (1999), Borders, border regions and territoriality: Contradictory meanings, changing significance, *Regional Studies* 33(7).
- Camagni, R. (1998), *Towards Sustainable City: an Economy-Environment Technology Nexus*, Ecological Economics, 24.
- Cappellin, R. (1993), *Interregional Cooperation on Europe: an Introduction*, in R. Cappellin and P.W.J. Batey, *Regional Networks, Border Regions and European Integration*, London, Pion.
- Chandoevrit, W., Yongyuth, Ch., and Srawooth, P. (2004), *Thailand's Cross Border Economy: a Case Study of SaKaoandChiangRai*, TRDI.
- Cowen, M. P; Shenton, W. (1996) *Doctrines of Development*, Routledge.
- Dwived R.L. O (1990), *Functions of political geography*, Chaltanya Publishing House, University of Allahabad, 1990.
- Fleischer, T. (2004), *Sustainable Settlement Criteria: Eco-Cities and Prospects in Central Europe*, Hungarian Academy of Science, Working Paper, No. 145.
- Gottdencer, Mark, Budd, Leslie (2005), *Key Concepts in Urban Studies*, Sage Publication.
- Herzog, Lawrence A. (2000), *Cross-border Planning and Cooperation*, in *The U.S.-Mexican Border Environment: A Road Map to 2020*, San Diego, Ed. by P. Ganster. San Diego: Southwest Center for Environmental Policy (SWERP) and IRSC, 2000, 139-161.
- Jaafari, Ali (2008) *Introducing Proper Indexes for The Assessment of Urban Sustainable Development and its Evaluation*. Mohit o Tose's Scientific Journal. 2nd Yar, no.3. [In Persian].
- Kalantari KhalilAbad, Hossein, Abubakri, Taher, Qaderi, Reza, PourAli, Mohammad Ali, Saedi, Anwar (2012) *Evaluating the Extent of Realization of Indexes of Sustainable Urban Development in Border Regions (Case Study: Piranshahr) Modiriati Shahri*, No 30. [In Persian].
- Knox, P. I & Marston, S. A (1998), *Places and Regions in Global Context*, Human

۶. نتیجه‌گیری

با توجه به منابع نظریه‌ای تحقیق و مطالعات میدانی به عمل آمده، موقعیت مرزی تأثیر قابل توجهی در زمینه‌های مختلف بر توسعه شهرهای مرزی می‌گذارد و نتایج تحقیق نیز مبین این امر است، به طوری که در بیشتر گویه‌هایی که با مضمون تأثیرات مثبت موقعیت مرزی بر توسعه شهرها طرح گردیده‌اند، میانگین‌های به دست آمده بیشتر از حد متوسط می‌باشند. از دیدگاه پاسخگویان، موقعیت مرزی تأثیرات مثبت قابل توجهی بر آنها بر جای نهاده است. البته در کنار این تأثیرات مثبت نباید از تأثیرات منفی مانند وجود جرایمی همچون روابط منافی عفت، گسترش طلاق، افزایش تمایل به ترک تحصیل در بین دانش‌آموزان، تخریب محیط زیست و محیط طبیعی منطقه به خاطر تعاملات مرزی و گسترش بدون برنامه شهر و تخریب محیط زیست اطراف شهر غافل شد که از دیدگاه پاسخگویان، موقعیت مرزی باعث آنها شده است.

بر اساس شاخص‌های ۳۵ گانه پایداری شهری می‌توان اینگونه استنباط نمود که در مجموع وضعیت پایداری شهری در شهرهای مرزی نسبت به میانگین استان در سطح بالاتری قرار دارد و به ویژه در زمینه شاخص‌های پایداری اقتصادی، در کلیه شاخص‌ها، شهرهای مرزی وضعیت بهتری را نسبت به میانگین استان به نمایش می‌گذارند و در این راستا وضعیت پایداری اقتصادی به نسبت دیگر شاخص‌ها بهتر است.

نتایج آزمون تک نمونه‌ای برای سنجش گویه‌های پایداری مبین این امر است که از دیدگاه پاسخگویان در گویه‌هایی که مبین دیدگاه پاسخگویان نسبت شاخص‌های اقتصادی شهر می‌باشد، میانگین گویه‌ها از حد متوسط به بالا و تفاوت آماری معناداری نیز با حد وسط سنجش گویه‌ها دارد (در گویه‌هایی همچون وجود برابری در بین مردم، رضایت از وضعیت شغلی و رضایت از وضعیت درآمد).

همچنین بر اساس مقادیر به دست آمده از تکنیک تاکسونومی بیشترین میزان محاسبه شده متعلق به نقاط شهری شهرستان دیواندره و به میزان ۰/۸۸۹۶ می‌باشد که گویای وضعیت بسیار نامناسب شاخص‌های پایداری شهری در این شهرستان می‌باشد. شهرستان‌های دهگلان و سروآباد به ترتیب با میزان‌های ۰/۸۵۱ و ۰/۸۴۹۱ در رتبه‌های بعدی قرار دارند. در ارتباط با نقاط شهری شهر مرزی مریوان به عنوان شهر مورد مطالعه، این شهرستان با ۰/۵۳۹۶ دارای رتبه ۱ نسبت به سایر شهرهای مرزی استان از نظر پایداری شهری قرار دارد که این امر دال بر صحت و درستی فرضیه دوم مبنی بر اثرات مثبت موقعیت مرزی بر پایداری شهر می‌باشد.

Geography, New Jersey, Prentice Hall, Upper Saddle River.

- Kratke, S. (1998), Problems of Cross-Border Regional Integration: the Case of the German-Polish Border Area, *European Urban and Regional Studies*, Vol. 5(3).
- Lui Y., D.He, S. Buchanan and J .Liu. (2009), Ecological Footprint Dynamic of Yunnan, China, *Journal of Mountain Science*, Vol. 6., No. 3.
- Maclaren, Virginia W. (1996), Urban Sustainability Reporting, *Journal of the American Planning Association*, Volume 62, Issue 2.
- Mofidi Shemirani, Seyed Majid, Eftekhari Moghaddam, Ali (2009) Sustainable Urban Development, Viewpoints and Executive Principles in Developing Countries. *Sakhte Shahri Quarterly*, 6th Year, No 12. [In Persian].
- Mohammad Pour, Ali, Ahmadi Pour, Zahra, Badiei, Marjan (2006) The Role of Change in the Function of Borderline on Geographical Space of Bajgiran District in Iran-Turkmenistan Border. *Modarres Humanities Quarterly. Geography Special Issue*. [In Persian].
- Mukomo, s. (1996), on Sustainable Urban Development in Sub-Suburban Africa, *Cities*, Vol. 13, No. 40.
- Papoli Yazdi, Mohammad Hossein and Rajabi Sanajerdi, Hossein (2003) *The Theory of Urban and Surrounding*. Tehran: Samt Publishers. [In Persian].
- Prescott, Allen (1970) *New Trends in Political Geography*. (translated by Dorre MirHeidar). Tehran: Tehran University Press. [In Persian].
- Qarakhlou, Mehdi and Hosseini, Hadi (2006) Urban Development Indexes. *Joghrafia and Tose'e Nahieie Journal*, No 8. [In Persian].
- SaberiFar, Rostam (2007) Urban Sustainable Development0 *Peyke Noor*. 5th Year, No 2. [In Persian].
- Sarrafi, Mozaffar (2000) What is Sustainable City? *Modiriat Shahri Quarterly*. No 4. [In Persian].

